

Isumkapellet og Isumstua

På høyden rett opp for Bjørnstad ligger et lite tun med tre bygninger. Det er Isumkapellet, Isumstua og Dagsgardsloftet.

Isumanlegget som del av Bjørnstad

Isumanleggets plassering ved Bjørnstad understreker den stolte ættegarden. Bjørnstad var Maihaugens stolthet da bygningene var gjenreist i 1912. Ættegarden var på plass med alle sine bygninger på tunet, smia utenfor tunet og kvernhusene ved bekken. Anders Sandvig ønsket å vise ættegardens tradisjoner, og på jordet utenfor tunet anla han en gravhaug. Denne ble fjernet for omkring 20 år siden.

I middelalderen var det på mange større gardar vanlig å ha eget kapell, en såkalt høgendeskirke eller privatkirke. Sør-Fron er ett prestegjeld, slik det nok også var i middelalderen. Men i

tillegg til sognekirken er det tradisjon for at det var kapeller på kanskje så mange som ni gardar. Isum var en av disse.

Da Anders Sandvig ble kjent med at det på Isum stod en låve med malte dekorasjoner på veggene, mente han at det var middelalderkirka som var gjenbrukt som låve. Tilsvarende hadde han tidligere kjøpt Fiskerkapellet fra Fåberg mens det var ombygget til stabbur på prestegarden der.

Med bakgrunn i denne tradisjonen ble Isumanlegget gjenreist som Bjørnstads middelalderske høgendeskirke. Bjørnstadanlegget ble senere utfyllt ved at Valbjørsetra ble satt opp som seter for storgarden Bjørnstad.

Isumkapellet ble gjenreist på Maihaugen med støtte fra Lillehammer kvinnestemmerettsforening. På en tavle utenfor kapellet står:

*ISUMKAPELLET
gjenreist paa
MAIHAUGEN
sommeren 1912 ved Lille_
hammer Kvindestemmerets-
forening til minde om
14. juni 1907 da Norges
Kvinder fik statsborgerret.*

Isumkapellet

Sandvig mente å finne spor i materialene som viste at kapellet hadde hatt tårn, og at kapellet hadde vært sammenbygd med ei stue han også fant på Isum, og at disse hadde vært sammenbygd vinkelrett på hverandre. Han mente dette var middelalderens kapell og pretestue. Når han også fikk tak i et middelaldersk loft fra Dagsgard i Skjåk var det naturlig å sette dette sammen med middelalderkapellet.

I senere tid har man tvilt på riktigheten av denne teorien. Dekorasjonene er fra slutten av 1600-tallet og laftemetoden syntes ikke å være så gammel som fra før 1537.

Dendrokronologiske prøver (årringsprøver av tømmerstokkene) gir svaret. "Kapellet" er oppført av materialer som er hogd vintrene 1626-1629. Huset kan da tidligst være oppført i 1629, mens Isumstua er litt yngre, oppført ca 1635. Det er dermed klart at det ikke er restene av noe middelaldersk kapell man har med å gjøre.

Isum som fogdegard

Skriftlige kilder kan fortelle en del om Isum. I middelalderen tilhørte garden erkebiskopen i Trondheim. Som alt annet erkebispegods ble garden ved reformasjonen beslaglagt, og den ble kongens eiendom. I flere kilder er Isum kalt Herre-Isum, som viser at garden har vært bolig for høytstående personer, adelige eller i det minste høye embetsmenn. Vi vet at fogden i Gudbrandsdalen på 1500-, 1600- og 1700-tallet bodde i Sør-Fron, der de vekslet på å bo på Isum og på Steig.

Fogden var kongelig embetsmann med oppgave å drive inn skatter og avgifter på kongens vegne. I tillegg var han påtalemyndighet og politi, og hadde ansvar for iverksetting av dommer. Han var følgelig en av de viktigste residerende embetsmennene i distriktet.

Fogden Hans Eggertsen overtok Isum i 1633. Da har nok det som nå er kapellet vært en ganske ny bygning, og like etter overtakelsen er byggingen av Isumstua satt i gang. Det er høyst usannsynlig at noen av disse bygningene ble bygget som kapell. På 1600-tallet ble det nok bygget et og annet slottskapell hos høyadelen i Danmark og Norge. Et eksempel er Austråt, der Jens Bjelke bygget om stedets gamle middelalderkirke til slott med slottskapell. Men det var allerede kirke fra før, det ble ikke nybygget. Rosendal i Hardanger ble bygget uten kapell.

Høyst sannsynlig er husene bygget som bolighus eller gjestehus. Fogden trengte standsmessig bolighus, og han trengte plass til å motta prominente gjester.

Isumkapellet

Isumkapellet er gjenreist med bratt tak, slik middelalderens kirker gjerne hadde. Det er to rom, hvorav det ene framstår som et stort kor og det andre skipet. Golvet ligger et trinn høyere i koret enn i skipet. Begge rom har inngang fra husets langside. Denne grunnplanen er uvanlig i bolighus, men kan minne om et langloft av samme type som eldhuset på Bjørnstad, der både første og andre etasje har to rom med inngang fra en svalgang.

Dørene som i dag står i kapellet er sekundære. De kommer fra et middelalderloft fra Bustad i Skjåk. Anders Sandvig oppgir at de etter tradisjonen skal være kommet fra Hoffskirka i Skjåk. Dette må anses som en ukorrekt antagelse. Det er loftsdører, ikke kirkedører fra en stavkirke.

Kirkerommet ble utstyrt med alter, knefall, døpefont, korskille, prekestol og benker. Til tross for at Sandvig mente dette hadde vært middelalderens høgendeskirke ble kirken innredet som en etterreformatorsk kirke.

Døpefonten er gammel, men det er ukjent hvor den kommer fra. Døpefatet er datert 1632, og kommer fra Skjåk.

Prekestolen er gammel, men det er ukjent hvor den kommer fra. Dekorasjonene over prekestolshimlingen kommer fra Lillehammer kirke.

Pulpituret, den store innelukkede stolen, kommer fra Ringebu, og har trolig stått i stavkirken der. Den har malte motiver, de fire evangelister, og rekkefølgen viser at døren opprinnelig har vært på motsatt side. Døren har også malte motiver, med Kristi dåp nederst og Kristus som verdens hersker øverst.

Isumstua

Isumstua er en treromstue, en bygningstype av lignende type som den akershusiske stue, men med inngang gjennom den ene kleven. Det er et stort hovedrom og to mindre siderom. Peisen i stua er en ganske liten båspeis, ikke en hjørnepeis som er den vanlige peistypen i dalen. Den synes å være laget med

tanke på oppvarming, ikke til matlaging. Den gir heller ikke spesielt godt lys, men den er nok laget til et sosialt miljø som i utstrakt grad brukte andre lyskilder.

Veggdekorasjonene i begge bygningene på Isum er trolig malt omkring 1680. Det må være malt av en tilreisende maler, ikke en lokal maler. Det er malte akantusranker som slynger seg over veggflatene, mens det nederst er malte draperier.

Akantusmotivet var et motefenomen i europeisk kunst på denne tiden, det var nettopp i disse årene at barokkens kunstnere tok i bruk den frodige og svulmende ranken som vi kjenner fra norsk folkekunst i treskurd. Men i Norge var det dekorasjonsmalere som tok motivet i bruk før treskjærere.

Stua har langbord med en svært forseggjort dreiet vendebenk foran. Benken er laget med tanke på å ha puter til å sitte på. Satt opp mot en vegg var slike benker også ofte brukt som seng.

I hjørnet står en 1700-talls himmelseng fra Romsdalen.
Oppunder himlingen er malt amoriner og et speilmonogram.

Benkeskapet er laget av underdelen til et gammelt skap, trolig fra en kannestol. Det har skårne våpenskjold på dørene.

Det har tilhørt et medlem av familien Monrath. Frederik Monrath var sønn av biskopen i Ribe, og ble selv sogneprest i Øyer i Gudbrandsdalen i 1670. Hans sønn etterfulgte ham, og slekten bar varianter av samme våpenskjold. Det er et talende våpen, der navnet framkommer som en rebus av de avbildene objektene. Måne og hjul – mon-rath. Det høyre våpenskjoldet er ukjent, men finnes også på en kiste som har tilhørt Frederik Monraths sønnedatter Margrethe. Det kan være hennes mors våpen. Skapdørene skal være kommet fra prestegarden i Øyer.

Kista har innskriften IEP HANSEN/CHRISTUS ER/MIN TRØST/ANNO 1609, og en sekundær påmalt innskrift Anno/CJS/KID/1826. På framsida er skåret fire framstillinger av dyder. Den første er usikkert hvem er, den neste er enten Probitas (Rettskaffenhet) eller Prudentia (Visdommen), og deretter kommer Justitia (Rettferdighet) og Fides (Troen).

Stolene er 1600-talls typer, den ene er datert 1710. På veggen henger en sengevarmer og et lysskjold.

Slik som Isumanlegget framstår i dag kan vi formidle dets historie på Maihaugen, som en del av Anders Sandvigs oppbygging av helheten i samfunnet. Men det er også et eksempel på at man noen ganger tar feil. De originale rester, slik som malingen, forteller likevel sin egen historie, og det er ingen grunn til å gjemme bort dette praktverket, men heller vise det fram for våre besøkende.

Maihaugen 28. juni 2005 / rev. 2009
Kåre Hosar